



KULTURA JAKO ELEMENT
SKŁADOWY JAKOŚCI
ŻYCIA W MIEŚCIE*

Joanna Sanetra-Szeliga**

Streszczenie: Artykuł próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy kultura, w ujęciu funkcjonalnym i instytucjonalnym, ma wpływ na jakość życia mieszkańców miast. Autorka rozpatruje koncepcje jakości życia i kultury z punktu widzenia nauk społecznych, przywołując m.in. teorie Tibora Scitovsky'ego. Analizując wyniki badań literaturowych, dotyczących wpływu kultury na otoczenie społeczno-gospodarcze, dokonuje następnie zestawienia potencjalnych obszarów wpływu kultury z wybranymi elementami składowymi jakości życia (zdrowie, satysfakcja z życia, poczucie bezpieczeństwa), zawartymi w indeksach mierzących poziom jakości życia w miastach. Prowadzi to do konkluzji, że udział w kulturze, dostęp do szerokiej i różnorodnej oferty kulturalnej, przestrzeń publiczna o dobrej jakości, historyczna tkanka miejska stanowią istotne elementy jakości życia w mieście. Stąd wynikają zadania dla miast związane ze wspieraniem działalności kulturalnej, ochroną zabytków, czy też kształtowaniem przestrzeni miejskiej.

Kultura i Rozwój 1(2)/2017
ISSN 2450-212X
doi: 10.7366/KIR.2017.1.2.03

Słowa kluczowe: jakość życia, kultura, dobrostan, miasto.

W P R O W A D Z E N I E

W większości współczesnych koncepcji dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego poprawienie jakości życia stanowi jeden z podstawowych (jeśli nie główny) celów strategicznych i kluczowy element rozwoju zrównoważonego (np. Borys 2003, s. 19; Broł 2001, s. 196; Szewczuk 2011, s. 32–33; Throsby 2010, s. 69). Znajduje to także odzwierciedlenie w strategiach rozwoju wielu miast w Polsce, gdzie podnoszenie jakości życia mieszkańców jest akcentowane najczęściej w wizjach i misjach nakreślanych w dokumentach, a także w celach strategicznych i operacyjnych¹. Zainteresowanie jakością życia jest związane nie tylko ze zdefiniowaniem powinności władz miejskich wobec mieszkańców jako tworzeniem jak najlepszych warunków do życia i pracy, lecz także z faktem, że jakość życia staje się jedną z istotnych determinant decyzji o lokalizacji działalności gospodarczej i nowych inwestycjach. Potwierdzenie tej tezy znajdziemy m.in. w pracy Roberta J. Rogersona (1999), który zajmuje się walką konkurencyjną między miastami, a jakość życia wyróżnia jako jeden z czynników wpływających na atrakcyjność miasta dla potencjalnych inwestorów i mieszkańców. Jakość życia pojawia się także w pracach Richarda Floridy (2010) i jego teorii klasy kreatywnej.

W świetle wciąż niewystarczającej, lecz rosnącej świadomości decydentów w kwestii wpływu kultury na otoczenie społeczno-gospodarcze i rozwój (por. Sanetra-Szeliga 2013) autorka próbuje w niniejszym artykule odpowiedzieć na pytanie, czy kultura ma wpływ na kształtowanie jakości życia w mieście. Kultura będzie tu

* Artykuł powstał na podstawie fragmentów rozprawy doktorskiej *Kultura jako determinanta rozwoju. Zmiana miejsca kultury w strategiach rozwoju społeczno-ekonomicznego dużych polskich miast na przykładzie konkursu o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016*, przygotowywanej przez autorkę na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.

** Dr Joanna Sanetra-Szeliga, Międzynarodowe Centrum Kultury, Rynek Główny 25, 31-008 Kraków, j.sanetra@mck.krakow.pl.

¹ Za przykład mogą tu posłużyć: *Strategia Rozwoju Miasta Białegostoku na lata 2011–2020 plus*, w którym misja została zdefiniowana następująco: „Białystok – miasto, w którym żyje się najlepiej. W oparciu o walory środowiska, wielokulturową tradycję, wysokiej jakości infrastrukturę oraz potencjał nowoczesnej gospodarki, Białystok liderem jakości życia i współpracy”; *Strategia rozwoju Krakowa z wizją zdefiniowaną jako: „Kraków miastem obywatelskim, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców i zrównoważony rozwój – europejską metropolią, konkurencyjnym ośrodkiem nowoczesnej gospodarki opartej na potencjale naukowym i kulturowym”*; albo wizja Poznania w 2030 r.: „Poznań miastem metropolitalnym o silnej gospodarce i wysokiej jakości życia opierającym swój rozwój na wiedzy”, zawarta w *Strategii rozwoju miasta Poznania do roku 2030. Aktualizacji*.

rozumiana jako sektor kultury, z naciskiem na jej funkcjonalne i instytucjonalne rozumienie oraz wyodrębnienie różnorodnych form działalności kulturalnych i ich rezultatów (towarów i usług)². Szeroka analiza literaturowa dotycząca wpływu kultury na rozwój (m.in. pozycje zawarte w: Giraud-Labalte i in. 2015; Dümcke i Gnedovsky 2013; Matarasso 1997) pozwoli autorce dokonać zestawienia potencjalnych obszarów wpływu kultury z wybranymi elementami składowymi jakości życia, zawartymi w indeksach mierzących poziom jakości życia w miastach. Co z kolei w podsumowaniu umożliwi transpozycję potencjału kultury na czynniki jakości życia w mieście.

KONCEPCJE JAKOŚCI ŻYCIA

Współcześnie teorie rozwoju lokalnego, czy też podejścia do rozwoju miast, w centrum uwagi stawiają mieszkańców, ich rozwój i dobrostan, do czego mają prowadzić m.in. odpowiednio prowadzone polityki gospodarcze i społeczne

Współcześnie teorie rozwoju lokalnego, czy też podejścia do rozwoju miast, w centrum uwagi stawiają mieszkańców, ich rozwój i dobrostan, do czego mają prowadzić m.in. odpowiednio prowadzone polityki gospodarcze i społeczne (por. np. Blakely i Green Leigh 2010, s. 75; Jewtuchowicz 2005, s. 58). Aby zilustrować ów dobrostan (*well-being*) – zarówno mieszkańców jako zbiorowości, jak i osób indywidualnych – powszechnie jest używane pojęcie „jakości życia” (*quality of life*), często wymiennie z takim terminem, jak „poziom życia” (zwany niekiedy także „standardem życia” lub „warunkami życia”; *level of living*). Próbując zoperacjonalizować kategorię w kontekście nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii, należy jednak dokonać pewnego dodefiniowania. Poziom życia jest odnoszony do potrzeb zaspokajanych poprzez konsumpcję materialnych dóbr i usług.

Można go nazwać obiektywnym poziomem jakości życia (albo obiektywną jakością życia) (Borys 2003, s. 11, 14). Opisem tego terminu zajęła się np. komisja ekspertów Organizacji Narodów Zjednoczonych w latach 50. XX wieku, by na początku lat 60. opublikować dokument definiujący w skali międzynarodowej termin „poziom życia” i sposoby jego pomiaru. Przyjęto wtedy definicję określającą rzeczywiste warunki życia ludzi, które były mierzone za pomocą jasno określonych aspektów życia, kwantyfikowalnych i „odzwierciedlających ogólnie przyjęte na poziomie międzynarodowym cele polityki społecznej i gospodarczej”. Uznano, że do oszacowania poziomu życia należy wziąć pod uwagę następujące elementy: zdrowie, odżywianie, edukację, zatrudnienie i warunki pracy, warunki mieszkaniowe, opiekę

2 Takie podejście zastosował także m.in. Andrzej Klasik, analizując rolę kultury w rozwoju miast i aglomeracji (2010, s. 12). Autorka zdaje sobie sprawę, że jest to wąskie podejście do kultury, obejmujące jedynie fragment tego, co w szerokim znaczeniu jest definiowane jako kultura (np. „kultura, czyli cywilizacja, jest to złożona całość, która obejmuje wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawa, obyczaje oraz inne zdolności i nawyki nabyte przez ludzi jako członków społeczeństwa”, Tylor 1896, s. 15). Antonina Kłoskowska (1981, s. 110–119) dzieli przestrzeń kultury na: kulturę bytu, kulturę społeczną i kulturę symboliczną. Do tej ostatniej zalicza religię, naukę i kulturę artystyczną. Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszego tekstu, a przede wszystkim trudności analityczne i ograniczoną literaturę badawczą dotyczącą powiązań pomiędzy jakością życia (jednym z nielicznych jest np. Urzúa i in. 2013) a szeroko ujmowaną kulturą, artykuł zajmuje się więc w zasadzie jedynie tym ostatnim elementem. Dodatkowym argumentem za takim zdefiniowaniem kultury na potrzeby prezentowanego tekstu jest zakres potencjalnej polityki miasta w dziedzinie kultury. Problem wpływu szeroko rozumianej kultury na rozwój jest omawiany np. w pozycji *Kultura ma znaczenie* Lawrence’a E. Harrisona i Samuela P. Huntingtona (2003).

społeczną, ubranie, rekreację i wolności człowieka. Niejako tłem do oceny poziomu życia powinno być opisanie zagregowanej konsumpcji, oszczędności oraz systemu transportu, a także telekomunikacji, systemu pocztowego, przychodów i wydatków oraz populacji i siły roboczej. Poziom życia miał być mierzony za pomocą wskaźników ilościowych (tj. „obiektywnych”) (*International Definition...* 1961). Jakość życia można jednak także określać za pomocą badań jakościowych i wtedy mówi się o „subiektywnym poziomie jakości życia”, pojęciu stosowanym często zamiennie z „poziomem zadowolenia”, „satisfakcji”, „dobrostanu” czy „szczęścia”. W tym podejściu bada się subiektywne podejście do życia poszczególnych jednostek w zakresie ich doświadczeń hedonistycznych (pozytywnych emocji i odczuć) i kognitywnych (satisfakcji poznawczej z życia) (Diener i Suh 1997, s. 200).

Z punktu widzenia miasta i jego rozwoju istotne wydaje się zwrócenie uwagi na obiektywne i subiektywne podejście do jakości życia, stąd w niniejszych rozważaniach wykorzystano definicję, która łączy oba podejścia: jakość życia to zakres, w jakim obiektywne potrzeby jednostki są realizowane w połączeniu z subiektywną oceną swojego dobrostanu. Tak zdefiniowaną jakość życia można zmierzyć, używając wskaźników jakościowych i ilościowych (Costanza, Fisher, Ali i in. 2008, s. 18).

Jakość życia to zakres, w jakim obiektywne potrzeby jednostki są realizowane w połączeniu z subiektywną oceną swojego dobrostanu

JAKOŚĆ ŻYCIA W EKONOMII

W naukach ekonomicznych przez dłuższy czas zajmowano się jakością życia rozumianą jako użyteczność dochodu, tj. możliwością nabycia dóbr i usług na rynku, zakładając, że ludzie wybierają takie zakupy, jakie podniosą ich jakość życia. W tym sensie jakość życia może być traktowana w ekonomii jako dobro ekonomiczne. Lowdon Wingo tłumaczy to faktem, że jakość życia jest dobrem rzadkim i ludzie są gotowi dokonywać wymiany innych dóbr w celu jego uzyskania, a decyzje o lokalizacji firm i gospodarstw domowych są podejmowane na podstawie jakości życia w danym miejscu. Dodatkowo jakość życia jest dobrem publicznym i jako takie wymaga alokacji środków publicznych (Wingo 1973, s. 3–18). Tradycyjnie pomiar jakości życia był oparty na czynnikach monetarnych, takich jak PKB, poziom cen czy koszt życia. Takie podejście jest jednak niekompletne – na przykład, nie zawsze wzrost dochodu społeczeństwa oznacza automatycznie spadek przestępczości (istotnej składowej jakości życia) i może nie obrazować rzeczywistego odczucia ludzi na temat ich sytuacji życiowej. Dlatego też do analizy wprowadza się także pojęcie subiektywnego poczucia dobrostanu, które niekoniecznie jest bezpośrednio skorelowane ze wzrostem dochodu, szczególnie w dłuższym okresie czasu. Zjawisko to jest zwane paradoksem Easterlina. Zdaniem Richarda Easterlina, wynika to z dwóch procesów: odczuwanie satisfakcji z życia zależy od wielkości luki pomiędzy aspiracjami danej osoby w poszczególnych dziedzinach życia a możliwościami ich realizacji oraz od wagi nadawanej przez daną osobę tym poszczególnym dziedzinom (Easterlin 1974, s. 118–119). Tłumaczy to sytuację, w której obiektywnie, w sensie przede wszystkim materialnym, ludziom żyje się lepiej, a jednak brak jest społecznego zadowolenia.

Badania ekonomistów nad jakością życia są obecnie rozpięte pomiędzy podejściem ukierunkowanym na zasoby i dobra finalne dostępne dla jednostki a podejściem

opartym na subiektywnie ocenianym dobrostanie jednostki. Przykładem tego pierwszego podejścia są zapoczątkowane w latach 60. XX wieku badania prowadzone w Skandynawii. Analizy poziomu życia w Szwecji (*Swedish Level of Living Survey*) definiowały jakość życia jako „samodzielne zarządzanie zasobami w formie pieniędzy, dóbr, wiedzy, mentalnej i psychicznej energii, relacji społecznych, bezpieczeństwa, itp. poprzez którą jednostka może kontrolować i świadomie kierować swoimi warunkami życia” (Erikson 2009, s. 72). W cyklicznie przeprowadzanych badaniach analizowano nie tylko zasoby, jakimi jednostka może dysponować (np. dochody, wykształcenie, relacje rodzinne, udział w życiu publicznym), ale także kontekst, w jakim jednostka wykorzystuje dany zasób oraz najbardziej podstawowe warunki życia jednostki. Badanie porównawcze poziomu dobrobytu w Skandynawii (*Comparative Scandinavian Welfare Study*) z 1972 roku, wychodząc od opisanego powyżej podejścia szwedzkiego, poszerza obszar badawczy, używając podejścia dóbr podstawowych, skupiającego się na warunkach, w przypadku braku których ludzie nie są w stanie przetrwać, uniknąć nędzy, alienacji czy stworzyć relacji z innymi ludźmi. Obok tzw. wskaźników obiektywnych wprowadza ono także subiektywną ocenę zadowolenia z poszczególnych aspektów życia (Allardt 2009).

Po drugiej stronie spektrum można umieścić nurt badań oparty przede wszystkim na analizie subiektywnych odczuć osób w stosunku do oceny jakości swojego życia (np. Campbell 1976). Badania są prowadzone z punktu widzenia zaspokojenia indywidualnych potrzeb, a nie dostępności i poziomu konsumpcji dóbr. Podejście to stało się podstawą do badań w zakresie tzw. ekonomii szczęścia (por. np.: Frey i Stutzer 2002; Michoń 2010).

Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen i Jean-Paul Fitoussi (2009) próbują w swoim wpływowym raporcie (zwanym potocznie Raportem Stiglitz) dokonać pewnej syntezy w zakresie analizy jakości życia. Ich zdaniem, pierwsze podejście (oparte na zasobach) jest niepełne z kilku względów. Po pierwsze, sposób przetwarzania dostępnych zasobów jest różny dla różnych jednostek. Po drugie, część zasobów nie ma wartości rynkowej, a więc wycena należy do poszczególnych jednostek, co sprawia, że może się ona znacząco różnić i sprawiać trudności porównawcze. Co więcej, wiele determinantów dobrostanu zależy od indywidualnej sytuacji ludzkiej, nie można więc określić ich jako zasoby, którym można przypisać cenę. W próbach zmierzenia jakości życia autorzy raportu skupili się na trzech podejściach. Pierwsze z nich, w dużej mierze związane z badaniami z zakresu psychologii, jest oparte na pojęciu subiektywnego dobrostanu jednostki i związane z założeniem, że celem życia jest uzyskanie satysfakcji i szczęścia. Drugie podejście, oparte na pojęciu sprawiedliwości społecznej, stworzone przez Amartya Sena (1985, 2002, 2009), jest zorientowane na ludzkie możliwości (*capabilities approach*) w zakresie realizacji własnych celów życiowych. W trzecim podejściu wykorzystuje się pojęcie sprawiedliwej alokacji (tj. takiej, w której żaden z podmiotów nie woli innego koszyka dóbr od swojego własnego). W tym przypadku chodzi o to, by nadać wagi niemonetarnym elementom jakości życia w sposób odzwierciedlający preferencje jednostki przy jednoczesnym wyznaczeniu punktu referencyjnego dla wymiaru niemonetarnego i zbadaniu nie tylko preferencji jednostki, ale także jej aktualnej sytuacji (Stiglitz, Sen i Fitoussi 2009, s. 56).

JAKOŚĆ ŻYCIA W MIEŚCIE

Analiza pojęcia „jakość życia” pokazuje trudności nie tylko definicyjne, ale także związane z jego pomiarem, szczególnie w zakresie subiektywnie postrzeganego dobrostanu jako składowej jakości życia. Z punktu widzenia polityki rozwoju miasta warto pochylić się nad podejściem zorientowanym na ludzkie możliwości i podejściem sprawiedliwej alokacji. Oba bowiem za istotne uznają obiektywne warunki życia jednostek i zakres możliwości, które są dla nich dostępne – podejścia różnią się w sposobie nadawania wartości i hierarchizowania poszczególnych elementów – a polepszanie warunków i poszerzanie możliwości jest istotne z punktu widzenia mieszkańców (a tym samym stanowią istotny element polityki miejskiej). W podejściu zorientowanym na ludzkie możliwości dokonuje się zarówno pomiaru jakości życia, jak i ocenia się politykę władz, które mają zapewnić obywatelom szansę na realizację swojego życia (tamże, s. 152). W przypadku niniejszej analizy implikuje to ocenę polityki prowadzonej przez władze miasta, dotyczącej działań mających zwiększyć możliwości mieszkańców. Należy przy tym zwrócić uwagę, że jakość życia danej społeczności nie jest sumą poziomów jakości życia jej członków. Jakość życia w przypadku społeczności definiujemy raczej zgodnie z koncepcją Sena dotyczącą ludzkich możliwości, operując takimi pojęciami, jak możliwości i szanse oferowane przez dane miejsce/społeczność jednostkom, które wykorzystując je, mogą poprawić swój subiektywny dobrostan.

Jakość życia w przypadku społeczności definiujemy raczej zgodnie z koncepcją Sena dotyczącą ludzkich możliwości, operując takimi pojęciami, jak możliwości i szanse oferowane przez dane miejsce/społeczność jednostkom, które wykorzystując je, mogą poprawić swój subiektywny dobrostan

PRÓBY POMIARU I INDEKSY

Co jest elementem składowym pojęcia jakości życia? Odpowiedzi mogą dostarczyć m.in. indeksy i zestawienia tworzone przez środowiska naukowe i eksperckie, służące porównaniom jakości życia w różnych miejscach i zaobserwowaniu zmiany w czasie. Wprowadzenie do pomiaru jakości życia elementów subiektywnych stawia wyzwania w budowaniu odpowiednich wskaźników i sposobów ich pomiarów. Dodatkową trudność stanowi agregowanie danych, przypisywaniem im wag i budowanie indeksów umożliwiających porównanie jakości życia w różnych miejscach (Stiglitz, Sen i Fitoussi 2009, s. 56). Przegląd używanych indeksów i zestawień związanych z pomiarem jakości życia pozwala na wyodrębnienie najczęściej pojawiających się elementów definiowanych jako składowa jakość życia.

Jakość życia jest analizowana przez urzędy statystyczne (zob. np.: Bieńkuńska i Piasecki 2013; *Quality of life* 2015), które pod uwagę biorą warunki obiektywne oraz subiektywny dobrostan badanych. Jeśli chodzi o warunki obiektywne, to badane są następujące dziedziny: materialne warunki życia, zdrowie, edukacja, aktywność ekonomiczna, czas wolny i relacje społeczne, osobiste bezpieczeństwo, jakość państwa i jego zdolność do zapewnienia ludziom podstawowych praw oraz sposób realizacji tych praw, a także jakość infrastruktury i środowiska naturalnego w miejscu zamieszkania. Dobrostan subiektywny mierzy się, pytając o satysfakcję czerpaną z różnych aspektów życia, samopoczucie psychiczne i stany emocjonalne.

Badania nad dobrostanem prowadzi także OECD w ramach „The OECD Better Live Initiative” (*How Is Life* 2011), opierając się na trzech filarach: jakości życia (status zdrowotny, równowaga pomiędzy pracą a życiem osobistym, edukacja i umiejętności, zaangażowanie społeczne, więzy społeczne, jakość środowiska, osobiste bezpieczeństwo, subiektywna ocena dobrostanu), warunkach materialnych (dochody, stan posiadania, zarobki, dostępność i jakość miejsc pracy, warunki mieszkaniowe) i trwałości dobrostanu w czasie (kapitał naturalny, gospodarczy, społeczny i ludzki). Podobne ramy analityczne dobrostanu proponują autorzy Human Well-Being Index (Summers i in. 2014). Wychodzą od kapitału (naturalnego, gospodarczego, ludzkiego i społecznego), którego jakość i ilość (przy odpowiednim popycie oraz zarządzaniu) determinuje ilość i jakość dóbr i usług w sferach: środowiska, społecznej i gospodarczej. Zwracają oni uwagę, że z punktu widzenia powstawania dobrostanu na tym etapie analizy ważna jest z jednej strony wolność wyboru, którą mają jednostki, a z drugiej zakres możliwości, z których miałyby wybierać. Wśród obszarów dobrostanu wymieniają: więź z naturą, spełnienie kulturalne (!), edukację, zdrowie, czas rozrywki, standard życia, bezpieczeństwo i spójność społeczną. Tworzą one trzy elementy dobrostanu – środowiskowy, społeczny i ekonomiczny – które opisuje indeks.

Coraz popularniejsze stają się rankingi porównujące jakość życia w różnych miastach³. Analiza ich części składowych pokazuje, że kultura najczęściej nie jest postrzegana jako istotny element budowania jakości życia. Także w wymienionych powyżej przykładach kultura jako taka właściwie się nie pojawia. Warto zwrócić uwagę, że w cytowanych indeksach OECD i ONZ autorzy, wymieniając typy kapitału niezbędne do tworzenia dobrej jakości życia, pomijają całkowicie kapitał kulturowy.

Jednym z niewielu przykładów pomiarów jakości życia uwzględniających aspekty kultury są badania prowadzone przez włoski instytut statystyczny *Equitable and Sustainable Wellbeing in Italy*, w których w zestawieniu ponad 100 wskaźników pojawia się uczestnictwo w kulturze oraz kwestie związane z dziedzictwem kulturowym i krajobrazem (BES 2013). Również badania opinii Europejczyków na temat poziomu życia w miastach prowadzone przez Eurobarometr biorą pod uwagę kulturę (wśród badanych obszarów wyróżniono: satysfakcję z infrastruktury i instytucji: służby zdrowia, sportu, kultury, edukacji, zadowolenie z transportu publicznego, przestrzeni miejskiej, stanu ulic i budynków oraz dostępności sklepów) (*Quality of Life in Cities* 2013). Choć pytania były raczej mało szczegółowe i nie zakładały dogłębnego zbadania wagi przypisywanej przez respondentów sprawom kultury w kontekście jakości życia w mieście, jednak samo to, że obszar ten został uwzględniony w ankiecie, potwierdza fakt zwrócenia uwagi na rolę kultury w budowaniu jakości życia w mieście.

Pewną ciekawostką w tym kontekście może być stworzony w 2014 roku międzynarodowy standard ISO37120 „Zrównoważony rozwój społeczny – wskaźniki usług miejskich i jakości życia”, którego podstawą jest zestaw ponad 100 wskaźników

3 O popularności może świadczyć liczba i różnorodność rankingów pojawiających się w wynikach wyszukiwarki google: ranking tworzony społecznie przez Numbeo (<https://www.numbeo.com/quality-of-life/>), ranking firmy konsultingowej Mercer *Mercer's Quality of Living Survey* (<https://www.imercer.com/content/mobility/quality-of-living-city-rankings.html>), rankingi magazynów „The Economist” (*Global Liveability Ranking*, http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=liveability2016) i „Monocycle” (*The Most Liveable Cities Index*, <https://monocle.com/magazine/issues/95/top-25-liveable-cities/>) itd.

(46 podstawowych i 56 dodatkowych) pozwalających na mierzenie w porównywalny sposób usług miejskich i jakości życia w mieście. Kultura to jeden z siedmiu obszarów jakości życia (obok zaangażowania społecznego, ekonomii, środowiska, schronienia, równości społecznej, technologii i innowacji), co w pewnym sensie pokazuje jej znaczenie w ogólnym zestawieniu. Jednak tylko jeden (wydaje się, że nieco kuriozalnie dobrany) wskaźnik, wśród 56 dodatkowych, jest związany z kulturą – odsetek osób zatrudnionych w sektorze kultury.

KULTURA JAKO JEDNA Z DETERMINANT JAKOŚCI ŻYCIA

Fakt, że kultura nie jest elementem uwzględnianym w indeksach jakości życia, pokazuje niską świadomość wagi i roli kultury w tworzeniu otoczenia społeczno-gospodarczego, co wynika między innymi z ograniczonej liczby badań na temat wpływu kultury i braku holistycznego podejścia do jej znaczenia (zarówno w świecie akademickim, jak i wśród decydentów w poszczególnych miastach i krajach).

Analizę wpływu kultury na jakość życia można zacząć od zwrócenia uwagi na badania ekonomisty Tibora Scitovsky'ego⁴, zajmującego się m.in. naturą szczęścia ludzkiego w powiązaniu z konsumpcją, który rozwinął myśl Alfreda Marshalla o wadze „działań dla samych działań” (*activities pursued for their own sake*) (do których Marshall zaliczał naukę, literaturę, sztukę, lekkoatletykę, podróże), istotnych nie tylko jako element gospodarki, ale także jako składnik interpretacji historii człowieka (Marshall 1920). Co więcej, Marshall uważał, że postęp gospodarczy, przekładający się także na zwiększoną ilość czasu wolnego, zwiększy publiczne zapotrzebowanie na tego typu działania (Scitovsky 1992, s. 291). Badania, które prowadził Scitovsky, doprowadziły go do konkluzji, że sztuka, kultura i rekreacja są kluczowe dla poczucia indywidualnej satysfakcji, formacji indywidualnych preferencji i rozwoju osobowości (Di Giovinazzo 2011, s. 20). Zwrócił on uwagę na badania z dziedziny psychologii behawioralnej, zauważając, że odczuwanie przez człowieka potrzeb powoduje pobudzenie systemu nerwowego. Ekonomia wykorzystywała wiedzę o tym zjawisku tylko w zakresie redukcji zbyt wysokiego pobudzenia powodującego odczuwanie dyskomfortu (poprzez zapewnienie dóbr i usług, które niwelują dyskomfort, ból, zmęczenie, oszczędzają czas i energię – tzw. konsumpcję defensywną). Scitovsky twierdził, że istnieje druga strona medalu – zbyt niski poziom pobudzenia, który także jest odczuwany jako dyskomfort i powoduje potrzebę poszukiwania stymulacji i ekscytacji. Tego może dostarczyć tzw. kreatywna konsumpcja, która przynosi przyjemność dzięki swojej złożoności i różnorodności oraz nieustannej nowości i zmianie (uniknięcie nudy) (Bianchi 2003, s. 395–397). Do

Scitovsky twierdził, że istnieje druga strona medalu – zbyt niski poziom pobudzenia, który także jest odczuwany jako dyskomfort i powoduje potrzebę poszukiwania stymulacji i ekscytacji. Tego może dostarczyć tzw. kreatywna konsumpcja, która przynosi przyjemność dzięki swojej złożoności i różnorodności oraz nieustannej nowości i zmianie

4 Trzeba powiedzieć, że teorie Scitovsky'ego budziły kontrowersje i krytykę. Podważał on bowiem teorię ujawnionych preferencji konsumenta; twierdził, że nie wszyscy konsumenci potrafią ocenić, czego tak naprawdę pragną, i kwestiami kulturowymi tłumaczył różnice w konsumpcji towarów oraz usług kulturalnych i związanych z rozrywką (Aufhauser 1976; Peacock 1976).

kreatywnej konsumpcji autor zaliczał udział w kulturze, która nie jest obarczona żadnym celem użytecznym, ale jest aktywnością dla samej przyjemności. Jest źródłem osobistej satysfakcji i rozwoju osobistego. Zauważył także, że jest ona dobrem relacyjnym, tj. takim, którego konsumpcja nie powoduje jego zmniejszenia, a wręcz przeciwnie – wpływa na jego zwiększenie, którego podstawą są relacje i interakcje międzyludzkie (np. wspólne oglądanie filmu, wyjście do galerii itp.). Dodatkowo, jego zdaniem, udział w kulturze (oraz sporcie) może być jednym ze sposobów na walkę z przestępczością.

Analiza wyników badań prowadzonych w różnych obszarach, dotyczących wpływu kultury na otoczenie społeczno-gospodarcze, pozwala na przedstawienie potencjalnej roli kultury jako elementu jakości życia. Wyniki zestawienia najczęściej pojawiających się elementów składowych jakości życia i roli kultury w ich budowaniu prezentuje tabela 1. Zdaniem autorki, największy wpływ kultura może mieć na kształtowanie trzech obszarów uwzględnianych często w indeksach jakości życia: tj. zdrowia, satysfakcji z życia i poczucia bezpieczeństwa.

Ten pierwszy aspekt – powiązanie kultury i zdrowia – wydaje się być stosunkowo najrzadziej badany. Dostępne są wszak opracowania, które na podstawie danych statystycznych oraz ankietowych badały korelację pomiędzy udziałem w kulturze i własną oceną swojego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego (np. Hill 2013; Wilkinson i in. 2007; Grossi i in. 2012; Thiel 2015). Mimo że ich autorzy często przestrzegają przed generalizacją wyników i ostrożnie podchodzą do określenia ciągu przyczynowo-skutkowego, wydaje się, że nie należy lekceważyć potencjalnego wpływu pasywnego (jako widza) i aktywnego (indywidualnego podejmowania działań z zakresu kultury – np. czytanie książek, malowanie obrazów, udział w zajęciach z tańca itp.) udziału w kulturze na zdrowie i zadowolenie z życia. Zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę, że wszystkie badania pokazywały wyraźną korelację pomiędzy oboma elementami.

Z przeprowadzonych badań wynika, że osoby partycypujące w kulturze (wizyta w galerii, teatrze, udział w koncercie muzyki klasycznej, udział w koncercie muzyki popularnej, udział w festiwalu kulturalnym, czytanie książek) deklaruje większe zadowolenie z własnego zdrowia, jak również większą satysfakcję z własnego życia jako takiego niż osoby niepartycypujące w kulturze. Przykładowo osoby odwiedzające galerie sztuki uważały, że są w bardzo dobrym lub świetnym zdrowiu (60% respondentów bywających w galeriach *versus* 47% osób, które do galerii nie chodzą). Podobne wielkości zaobserwowano np. w przypadku bywalców teatrów, muzeów, koncertów (Hill 2013). Osobnym rozdziałem, jeśli chodzi o powiązania między kulturą a zdrowiem, tak fizycznym, jak i psychicznym (w tym redukcją stresu), są działania z zakresu animacji kultury realizowane w szpitalach i ośrodkach opieki oraz arteterapia.

Na samopoczucie, jak również indywidualne poczucie bezpieczeństwa, może wpływać także jakość przestrzeni publicznej, w tym obecność obiektów dziedzictwa. Kazimierz Weichert zwracał uwagę na jakość przestrzeni publicznej, porównując ją wręcz do dzieła sztuki, „gdyż może wpływać na jego [człowieka] stan psychiczny, dając mu spokój, radość, pobudzając wszechstronny rozwój” (2010, s. 21). Od tego, w jaki sposób jest zorganizowana przestrzeń miejska, zależy poziom indywidualnego poczucia bezpieczeństwa i nawiązania kontaktów z otaczającym światem, ona bowiem stanowi punkt odniesienia, organizuje działania człowieka, jest odzwierciedleniem wiedzy i wartości danej społeczności (Weichert 2010, s. 4).

Tabela 1. Kultura jako składowa jakości życia w mieście

Element składowy jakości życia	Potencjał kultury	Czynnik jakości życia w mieście
Zdrowie	<p>Aktywny i pasywny udział w kulturze wpływa na pozytywną ocenę własnego zdrowia</p> <p>Aktywny i pasywny udział w kulturze może obniżyć poczucie stresu dzięki oderwaniu od codzienności, poczuciu wolności i możliwości „rozładowania negatywnej energii”.</p> <p>Odpowiednio skomponowana przestrzeń publiczna wpływa na stan psychiczny człowieka.</p>	<p>Dostępność terenów rekreacyjnych.</p> <p>Dostęp do kultury.</p> <p>Dobra przestrzeń publiczna.</p>
	<p>Możliwość rozwijania hobby i zainteresowań przez uczestnictwo w różnego typu działaniach kulturalnych.</p>	<p>Dostęp do różnicowanej oferty kulturalnej jako formy edukacji i rozwoju.</p>
Satisfakcja z życia	<p>Kultura jako dobro relacyjne może być sposobem na pogłębienie relacji międzyludzkich.</p>	<p>Instytucje kultury jako „miejsca trzecie”.</p>
	<p>Aktywny i pasywny udział w kulturze to kreatywna konsumpcja, która dzięki swojej różnorodności oraz produkcji nowych towarów i usług może zwalczać monotonię codziennego życia, a także dawać poczucie rozwoju osobistego.</p>	<p>Dostęp do różnicowanej oferty kulturalnej.</p>
Bezpieczeństwo	<p>Możliwość zatrudnienia w kulturze (w tym w przemyślach kreatywnych), potencjalnie oferującej interesującą i rozwijającą kreatywność pracę.</p>	<p>Szerokość i głębookość rynku pracy w kulturze.</p>
	<p>Odpowiednio zachowane i promowane dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) daje poczucie przynależności, buduje tożsamość. Dziedzictwo materialne nieruchome (np. zabytkowa tkanka miejska) od wieków tworzące dane miejsce wpływa na stabilność psychiczną jednostki i jej poczucie bezpieczeństwa. Podobną funkcję pełni dobrze zaprojektowana przestrzeń miejska (architektura, przestrzeń publiczna). Kultura wpływa również na budowanie kapitału społecznego, który może stanowić o poczuciu bezpieczeństwa.</p>	<p>Dbałość o historyczną zabudowę oraz dobrą jakość przestrzeni publicznej, architektury i urbanistyki.</p> <p>Działania kulturalne na obszarach zdegradowanych, wśród grup zagrożonych wykluczeniem i podjęciem działań kryminalnych (wandalizm, chuliganizm, drobna przestępczość).</p> <p>Działania kulturalne zorientowane na poznanie innego, dialog międzykulturowy i integrację społeczności lokalnych.</p>

Źródło: oprac. własne na podstawie literatury przedmiotu.

Ludzie dążą do oswojenia przestrzeni wokół siebie poprzez nadawanie jej ładu funkcjonalnego, estetycznego, kulturowego, starając się, by świat wokół stał się w jakiś sposób przyjazny, zrozumiały i bliski (Karwińska 1998, s. 53). Kompozycja placów jako miejsc spotkań (ze sztandarowym, pozytywnym, przykładem zabytkowego Piazza del Compo w Sienie), sztuka w przestrzeni miejskiej, a także zieleni i sposób oświetlania miasta oraz podświetlenia nocą budynków i małej architektury tworzą pozytywne doznania zmysłowe, będące jednym z dwunastu kryteriów dobrej jakości miasta stworzonych przez Jana Gehla (2014, s. 176–181). Istotna jest również historyczna tkanka miasta, z jej zróżnicowaną architekturą, przestrzenią publiczną i niedużą skalą, znacznie lepiej postrzegana przez mieszkańców niż nowoczesne, ale bezosobowe osiedla mieszkaniowe (Paszkowski 2011, s. 227).

Co więcej, dziedzictwo (jak i szerzej kultura) daje ludziom poczucie przynależności i stanowi istotną część lokalnej tożsamości, która buduje lokalne społeczności (np. Matarasso 1997). W tym kontekście ciekawą uwagę wygłasza Gregory J. Ashworth (1993, s. 34): znajomość miejsca, poczucie kontynuacji, które wypływają z istnienia historycznych kwartałów miasta, może być cennym elementem budowania stabilności psychologicznej jednostki (wpływ gwałtownej utraty tych miejsc na stabilność jednostki porównuje z wpływem amnezji).

Indywidualne poczucie bezpieczeństwa jest również związane z poziomem kapitału społecznego w danej zbiorowości. Również i w tym przypadku kultura może mieć do odegrania swoją rolę. Działania prowadzone przez instytucje i organizacje kultury (czy to wydarzenia kulturalne, czy przestrzeń publiczną, jaką tworzą na swoim terenie, w kafejkach, sklepikach itp.) mogą funkcjonować jako miejsca spotkań społeczności lokalnych, oferujące możliwości rozwoju kapitału społecznego pomostowego i wiążącego różne grupy wiekowe, nowych i „starych” mieszkańców danego miejsca, a także różne grupy etniczne i religijne (Murzyn–Kupisz i Działek 2013, s. 27). Taką rolę mogą odgrywać m.in. biblioteki, muzea, domy kultury, budując tym samym infrastrukturę kapitału społecznego i stając się tzw. trzecimi miejscami (pomiędzy przestrzenią prywatną – domem, tj. pierwszym miejscem, a miejscem pracy, tj. drugim miejscem [Oldenburg 1989]). Dla wielu osób wizyta w miejscu związanym z kulturą (galeria, muzeum, teatr itp.) jest w dużej mierze okazją do spędzenia czasu z rodziną i przyjaciółmi, co przyczynia się do pogłębienia kapitału wiążącego.

Duże znaczenie kultura może mieć także w budowaniu indywidualnej satysfakcji z własnego życia. Zadowolenie ze sposobu spędzania swojego czasu jest związane między innymi właśnie z korzystaniem ze sztuki, uczestnictwem w życiu kulturalnym (a także uprawianiem sportu), możliwością realizacji hobby czy poczuciem własnego rozwoju, co przekłada się na subiektywnie odbierane zadowolenie z życia. W przypadku aktywnego udziału w kulturze ważną wydaje się regularność, w pewien sposób kumulująca zadowolenie z osobistego wysiłku włożonego w taką formę spędzania wolnego czasu. Istotna wydaje się także różnorodność oferty kulturalnej, w której można wziąć udział, oraz samodzielność wybierania różnorodnych działań jako formy rozrywki (Cuypers i in. 2012; Wheatley i Bickerton 2016).

Tabela 1 prezentuje nie tylko potencjalną rolę kultury w budowaniu jakości życia – ostatnia kolumna tabeli pokazuje, jak owa rola może przekładać się na czynniki jakości życia w mieście. Tak więc trzecia kolumna tabeli może być potraktowana jako wypunktowanie elementów polityki miasta w zakresie tworzenia dobrej jakości życia poprzez kulturę. Tabelę można także potraktować jako matrycę, w której wagę

prowadzenia odpowiedniej polityki lokalnej w obszarach wymienionych w ostatniej kolumnie można wyjaśnić, odnosząc się do kolumn poprzedzających.

Pokazuje to m.in., dlaczego z punktu widzenia jakości życia, istotny jest dostęp do kultury, a zwłaszcza do jej zróżnicowanej oferty. Oferta, która z jednej strony stanowi element rozrywki i sposobu spędzania wolnego czasu, z drugiej niesie możliwości edukacji i rozwoju osobistego. Aby mieszkańcy dobrze czuli się w mieście, muszą mieć stworzone możliwości i szanse (por. *capabilities approach*), których wykorzystanie (lub sam fakt możliwości wykorzystania) wpłynie na ich subiektywny dobrostan. Zasadnicze znaczenie ma tworzenie dobrej (tj. przyjaznej, dostępnej, estetycznej, elastycznej) przestrzeni publicznej.

Podkreślić należy także kluczową rolę instytucji kultury i organizacji pozarządowych, które powinny mieć zapewnione infrastrukturę i środki na realizację swoich działań w zakresie rozrywki, edukacji, a także projektów społecznych, zorientowanych na grupy zagrożone wykluczeniem oraz podejmujące istotną problematykę integracji społeczności lokalnych i dialogu międzykulturowego. Jako że organizatorem większości instytucji kultury w mieście jest samorząd lokalny, miasto pośrednio może wpływać na sposób i zakres ich funkcjonowania. Ogłaszając zaś konkursy grantowe, wspiera wszystkie podmioty działające w obszarze kultury w mieście.

Aby mieszkańcy dobrze czuli się w mieście, muszą mieć stworzone możliwości i szanse (por. *capabilities approach*), których wykorzystanie (lub sam fakt możliwości wykorzystania) wpłynie na ich subiektywny dobrostan

PODSUMOWANIE

W powszechnym przekonaniu, odzwierciedlanym również w różnorodnych indeksach, o jakości życia w mieście decydują w pierwszej kolejności takie czynniki, jak jakość transportu miejskiego, bezpieczeństwo, służba zdrowia, dostępność mieszkań, szkół i przedszkoli oraz terenów zielonych, koszty życia w porównaniu z przeciętnymi zarobkami, czy też jakość środowiska naturalnego (a szczególnie czystość powietrza). Jednakże, jak autorka próbowała wykazać w niniejszym artykule, ważnym elementem budowania jakości życia w mieście jest również kultura. Uczestnictwo w kulturze może pozytywnie wpływać na subiektywnie postrzegany stan zdrowia, jak również poczucie spełnienia życiowego. Ważnym elementem życia w mieście jest jego *genius loci*, którego składową jest aktywność kulturalna, dziedzictwo (w tym zabytki) i jakość przestrzeni publicznej. Kultura może budować poczucie bezpieczeństwa, a także niwelować stres; może wpływać na rozwój kapitału ludzkiego, społecznego i kulturowego. W mieście, które dba o jakość życia mieszkańców, powinno przełożyć się to na działania w zakresie wspierania działalności kulturalnej, ochrony zabytków, czy też kształtowania przestrzeni miejskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Allardt, E. (2009). *Having, Loving, Being: An Alternative to Swedish Model of Welfare Research*. W: M.C. Nussbaum, A. Sen (red.). *The Quality of Life* (s. 88–94). New York: Oxford University Press.
- Ashworth, G.J. (1993). *Heritage Planning: An Approach to Managing Historic Cities*. W: Z. Zuziak (red.). *Managing Historic Cities* (s. 27–48). Kraków: International Cultural Centre.
- Aufhauser, K. (1976). The joyless economy. An inquiry into human satisfaction and consumer dissatisfaction by T. Scitovsky. *Review. The Economic Journal*, 86 (344), 911–913.

- BES 2013 (2013). www.istat.it/en/archive/84498 (dostęp: 15.02.2017).
- Better Life Index. www.oecdbetterlifeindex.org/ (dostęp: 15.02.2017).
- Bianchi, M. (2003). A questioning economist: Tibor Scitovsky's attempt to bring joy into economics. *Journal of Economic Psychology*, 24 (3), 391–407.
- Bieńkuńska, A., Piasecki, T. (red.) (2013). *Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce, Studia i analizy statystyczne*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Urząd Statystyczny w Łodzi.
- Blakely, E.J., Green Leigh, N. (2010). *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*. Los Angeles–London–New Delhi–Singapore–Washington DC: Sage.
- Blessi, G.T., Grossi, E., Sacco, P.L., Pieretti, G., Ferilli, G. (2014). Cultural participation, relational goods and individual subjective well-being: Some empirical evidence. *Review of Economics & Finance*, 4 (3), 33–46.
- Borys, T. (2003). *Jakość życia jako integrujący rodzaj jakości*. W: J. Tomczyk–Tołkacz (red.). *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii* (s. 9–20). Jelenia Góra: Akademia Ekonomiczna im. O. Langego we Wrocławiu.
- Brol, R. (2001). *Rozwój miasta*. W: R. Brol (red.). *Ekonomia i zarządzanie miastem* (s. 201–246). Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu.
- Campbell, A. (1976). Subjective measure of well-being. *American Psychologist*, 31 (2), 117–124.
- Costanza, R., Fisher, B., Ali, S. i in. (2008). Integrative approach to quality of life measurement, research, and policy. *S.A.P.I.E.N.S.*, 1 (1), 17–21.
- Cuyppers, K., Krokstad, S., Holmen, T. i in. (2012). Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety, depression and satisfaction with life among adults: The HUNT Study, Norway. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 66 (8).
- Czapiński, J. (2012). *Ekonomia szczęścia i psychologia bogactwa*. *Nauka*, 1, 51–88.
- Di Giovinazzo, V. (2011). *Consumer Preferences and Individual Satisfaction. Tibor Scitovsky on the role of the arts in society*. HES (History of Economics Society), University of Notre Dame [wystąpienie na konferencji].
- Diener, E., Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189–216.
- Dümcke, C., Gnedovsky, M. (2013). *The Social and Economic Value of Cultural Heritage: literature review*. European Expert Network on Culture (EENC). <https://pdfs.semanticscholar.org/3a70/d26f9adf6b277216b8f3acf7909927bf2bc5.pdf> (dostęp: 15.02.2017).
- Easterlin, R.A. (1974). *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*. W: P.A. David, M.W. Reder (red.). *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz* (s. 89–125). New York: Academic Press.
- Erikson, R. (2009). *Descriptions of Inequality: The Swedish Approach to Welfare Research*. W: M.C. Nussbaum, A. Sen (red.), *The Quality of Life* (s. 67–83). New York: Oxford University Press.
- Florida, R. (2010). *Narodziny klasy kreatywnej. Oraz jej wpływ na przeobrażenia w charakterze pracy, wypoczynku, społeczeństwa i życia codziennego* (tłum. T. Krzyżanowski, M. Penkala). Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Frey, B.S., Stutzer, A. (2002). *Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being*. Princeton, NJ–Oxfordshire: Princeton University Press.
- Gehl, J. (2014). *Miasta dla ludzi* (tłum. S. Nogalski). Kraków: Wydawnictwo RAM.
- Giraud–Labalte, C., Pugh, K., Quaedvlieg–Mihailović, S., Sanetra–Szeliga, J., Smith, B., Vandesande, A., Thys, C. (2015). *Cultural Heritage Counts for Europe. Full Report*. Kraków: International Cultural Centre, CHCFE Consortium.
- Grossi, E., Blessi, G.T., Sacco, P.L., Buscema, M. (2012). The interaction between culture, health and psychological well-being: Data mining from the Italian culture and well-being project. *Journal of Happiness Studies*, 13 (1), 129–148.
- Harrison, L.E., Huntington, S.P. (2003). *Kultura ma znaczenie*. Poznań: Zysk i S-ka.

- Hill, K. (2013). The arts and individual well-being in Canada: Connections between cultural activities and health, volunteering, satisfaction with life, and other social indicators in 2010. *Statistical Insights on the Arts*, 11 (2).
- Hooper-Greenhill, E., Sandell, R., Moussouri, Th., O'Riain, H. (2000). *Museums and Social Inclusion. The GLLAM Report*. Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), Department of Museum Studies, University of Leicester, Group for Large Local Authority Museums.
- How is Life? Measuring Well-Being* (2011). OECD Publishing, OECD. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264121164-en> (dostęp: 15.02.2017).
- Human Development Index. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (dostęp: 08.02.2017).
- International Definition and measurement of levels of living. An Interim Guide* (1961). United Nations, E/CN.3/270/Rev.1, E/CN.5/353, New York.
- Jewtuchowicz, A. (2005). *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Karwińska, A. (1998). *Wartości i potrzeby społeczne a przemiany środowiska miejskiego*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Klasik, A. (2010). *Sektor kultury i przemysł kreatywny nowym fundamentem rozwoju dużych miast i aglomeracji miejskich*. W: A. Klasik (red.). *Rola sektora kultury i przemysłów kreatywnych w rozwoju miast i aglomeracji* (s. 11–39). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Kłokowska, A. (1981). *Socjologia kultury*. Warszawa: PWN.
- Marshall, A. (1920). *Principles of Economics. Book III, Chapter II. Wants in Relation to Activities*. London: Macmillan and Co., Ltd.
- Matarasso, F. (1997). *Use Or Ornament? The Social Impact of Participation in the Arts*. Stroud: Comedia.
- Michoń, P. (2010). *Ekonomia szczęścia*. Poznań: Dom Wydawniczy Harasimowicz.
- Murzyn-Kupisz, M., Działek, J. (2013). Cultural heritage in building and enhancing social capital. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 3 (1), 35–54.
- Oldenburg, R. (1989). *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Center, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day*. New York: Paragon House.
- Paszkowski, Z. (2011). *Miasto idealne w perspektywie europejskiej i jego związki z urbanistyką współczesną*. Kraków: Universitas.
- Peacock, A. (1976). The joyless economy: An inquiry into human satisfaction and consumer dissatisfaction. By Tibor Scitovsky. Review. *Journal of Economic Literature*, 14 (4), 1278–1280.
- Quality of life. Facts and views* (2015). Eurostat. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2785/59737.
- Quality of life in cities. Perception survey in 79 European cities* (2013). *Flash Eurobarometer*, 366. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2013_en.pdf (dostęp: 15.02.2017).
- Rogerson, R.J. (1999). Quality of life and city competitiveness. *Urban Studies*, 36 (5–6), 969–985.
- Sanetra-Szeliga J. (2013). *Sektor kultury a rozwój gospodarczy miasta*. W: J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.). *Kultura i rozwój* (s. 413–434). Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Scitovsky, T. (1992). *The Joyless Economy: the Psychology of Human Satisfaction*, New York: Oxford University Press.
- Sen, A. (1985). *Commodities and Capabilities*. Amsterdam: North-Holland.
- Sen, A. (2002). *Rozwój i wolność* (tłum. J. Łoziński). Poznań: Zysk i s-ka.
- Sen, A. (2009). *Capability and Well-Being*. W: M.C. Nussbaum, A. Sen (red.). *The Quality of Life*. New York: Oxford University Press.
- Stiglitz, J.E., Sen, A., Fitoussi, J.-P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. CMEPSP. http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/default.asp?page=dossiers_web/stiglitz/documents-commission.htm (dostęp: 08.02.2015).

- Summers, J.K., Smith, L.M., Harwell, L.C. i in. (2014). An Index of Human Well-Being for the U.S.: A TRIO Approach. *Sustainability*, 6 (6), 3915–3935.
- Szewczuk, A. (2011). *Rozwój lokalny i regionalny – główne determinanty*. W: A. Szewczuk, M. Kogut-Jaworska, M. Ziolo (red.). *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Thiel, L. (2015). *Leave the Drama on the Stage: The Effect of Cultural Participation on Health*. SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research, 767.
- Throsby, D. (2010). *Ekonomia i kultura* (tłum. O. Siara). Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Tylor, E.B. (1896). *Cywilizacja pierwotna. Badania rozwoju mitologii, filozofii i wiary, mowy, sztuki i zwyczajów*, t. 1 (tłum. Z.A. Kowerska). Warszawa: Głos. <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=111483&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=AEA534ACD9CE9239F1CF096556FB9458-1> (dostęp: 22.02.2017).
- Urzúa, A., Miranda-Castillo, C., Caqueo-Urizar, A., Mascayano, F. (2013). Do cultural values affect quality of life evaluation? *Social Indicators Research*, 114 (3), 1295–1313.
- Weichert, K. (2010). *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
- Wheatley, D., Bickerton, C. (2016). Subjective well-being and engagement in arts, culture and sport. *Journal of Cultural Economics*, doi:10.1007/s10824-016-9270-0.
- Wilkinson, A.V., Waters, A.J., Bygren, L.O., Tarlov, A.R. (2007). Are variations in rates of attending cultural activities associated with population health in the United States? *BMC Public Health*, 7 (226), <http://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-7-226> (dostęp: 03.08.2016).
- Wingo, L. (1973). The quality of life: Toward a microeconomic definition. *Urban Studies*, 10, 3–18.

Culture: Quality of Life Component

Abstract: The aim of the article is to verify whether culture, in its functional and institutional aspect, has an impact on the quality of life of city residents. The author examines the concept of the quality of life from an economic point of view, citing, i.e., theory of T. Scitovsky. The analysis of the results of a literature review on the impact of culture on its socio-economic context allows to juxtapose them with selected elements of quality of life (health, life satisfaction, safety) included in indexes that measure the level of quality of life in cities. It leads to a conclusion, that participation in culture, access to broad and diverse cultural offer, good quality of public space, historic urban fabric constitute important elements of quality of life in cities. Thus, tasks of municipalities include support for cultural activities, protection of monuments as well as creation of public space.

Keywords: quality of life, culture, well-being, city.

